

*ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ З РЕЛІГІЙНИМ КОМПОНЕНТОМ ЯК
ФРАЗЕОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ*

Онщенко Юлія Олександрівна, Таврійський державний університет, аспірант, тел.: 0501848658, м. Херсон, вул. Ушакова 91, кв. 1 y1lan7708@rambler.ru,

Онищенко Юлия Александровна, Таврический национальный университет, аспирант, тел.: 0501848658, г. Херсон, ул. Ушакова 91, кв.1 y1lan7708@rambler.ru,

Onischenko Yuliya Alexandrovna, Taurida national V.I.Vernadsky university, graduate student, tel. 0501848658, Ushakova str.91,1 Kherson. y1lan7708@rambler.ru,

В статті розглядається проблема визначення фразеологічного складу мови, а саме різні точки зору щодо приналежності прислів'їв та приказок до фразеологічного корпусу мови.

Ключевые слова: пословица, поговорка, фразеологическая единица, фразеологический корпус языка, религиозный компонент, идиоматичность, воспроизводимость.

Стаття розглядає проблему визначення фразеологічного складу мови, а саме різні точки зору щодо приналежності прислів'їв та приказок до фразеологічного корпусу мови.

Ключеві слова: прислів'я, приказка, фразеологічна одиниця, фразеологічний корпус мови, релігійний компонент, ідіоматичність, відтворюваність.

The article considers the problem of defining a phraseological composition of the language and particularly the different views on the membership of proverbs and sayings in the phraseological corpus of the language.

Key words: proverb, saying, phraseological unit, phraseological corpus of the language, religious component, idiomaticity, reproducibility.

Фразеологія як лінгвістична дисципліна в наш час має доволі міцні позиції але, не дивлячись на це, як і раніше залишаються актуальними питання проблеми розуміння і поняття фразеологічної одиниці, а отже, і проблема встановлення об'єму фразеологічного корпусу мови. Більшість російських вчених вважають, що ФО наділена комплексом ознак, які відображують її специфіку. В числі таких ознак треба назвати відтворюваність, стійкість та непроникність компонентного складу при його окремооформленості, семантичну цілісність, образність, емотивність та експресивність. Ці фактори обумовлюють специфіку комунікативної та прагматичної запитаності ФО.

Постановка проблеми: Існує багато суперечек щодо приналежності прислів'їв та приказок до фразеологічного корпусу мови. Деякі лінгвісти розглядають прислів'я та приказки як фразеологічний матеріал та включають їх до фразеологічного корпусу поряд з власне фразеологічними зворотами. Вчені, які дотримуються іншої думки, розглядають прислів'я та приказки як словосполучення, які ще не перетворилися в лексично неподільні звороти, не отримали переносно-узагальненого значення, не стали метафоричними сполуками та вилучають їх із складу фразеології.

Стаття має за мету визначити приналежність прислів'їв та приказок до фразеологічного складу мови, розглянути деякі турецькі прислів'я, які мають релігійний компонент та спробувати знайти еквіваленти при перекладі їх українською мовою.

Намагаючись дати визначення терміну «фразеологічна одиниця», більшість вчених цілком справедливо вважають, що фразеологічна одиниця наділена цілим комплексом ознак, які відображують її специфіку, до числа яких входять відтворюваність, стійкість та непроникливість складу її компонентів при його окремооформленості, цілісність її семантичної структури, образність, емотивність та експресивність, що обумовлює специфіку комунікативної та прагматичної запитаності фразеологічної одиниці.

На думку В.Н.Телії фразеологічна одиниця – це спільна назва семантично зв'язаних словосполучень, які, на відміну від подібних з ними по формі синтаксичних структур, не відтворюються відповідно до загальних

закономірностей підбору та комбінації слів під час організації вислову, а відтворюється у мовленні в сталому співвідношенні семантичної структури та визначеного лексико-граматичного складу [5, с.559-560].

В.Л.Архангельський у своїй роботі «Устойчивые фразы в современном русском языке» дає наступне визначення фразеологічної одиниці: фразеологічна одиниця, як особлива одиниця мови представляє собою не просто синтаксично складене слово, а стале традиційно відтворюване відношення між словами, які утворюють строго визначений та окремо оформлений за граматичними законами звуковий комплекс, який характеризується стабільним значенням, яке не виводиться з суми лексичних значень слів-компонентів, хоча й виникає на їх основі [1, с.60].

Фразеологізми – стійкі відтворювані сполуки слів, що мають своєрідні, специфічні, структурні властивості, якими вони відрізняються від звичайних вільних синтаксичних конструкцій, а також від окремих слів, що їх визначає лексикологія [6, с.7].

А.М.Бабкін вважає, що для фразеологічної одиниці характерні такі ознаки, як смислова цілісність, стійкість лексичних сполук, переносне значення, експресивно-емоційна виразність. А.І.Молотков в якості головних категоріальних ознак фразеологічної одиниці висуває лексичне значення, компонентний склад та граматичне значення. Таку розбіжність в поглядах можна пояснити складністю фразеологізму, як категоріальної одиниці мови.

Фразеологія як російської так і української мов охоплює найрізноманітніші мовні засоби та до теперішнього часу її межі чітко не окреслені. В лінгвістичній літературі визначились два основних напрямки у вирішенні цієї проблеми. Представники одного напрямку (Б.А.Ларін, С.І.Ожегов, А.Г.Руднев) до фразеологічних відносять тільки еквівалентні слову семантичні одиниці більш складного порядку, яким властиве семантичне оновлення та метафоризація. Із складу фразеології вилучаються прислів'я, приказки, цитати і майже всі складні терміни, тобто всі ті словосполучення, які ще не перетворилися в лексично неподільні звороти, не отримали переносно-узагальненого значення, не стали метафоричними сполуками.

Але такі лінгвісти як Л.А.Булаховський, Н.М.Шанський, А.І.Єфімов, В.Л.Архангельський дотримуються іншої думки. Поряд з власне фразеологічними зворотами до фразеологічного корпусу вони включають приказкові вирази, цитати, які стали крилатими виразами, складні терміни. Звороти такого роду називають фразеологічними виразами [8, с.59].

В.В. Виноградов в одній з перших праць з фразеології («Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины», 1946) розглядав прислів'я та приказки у складі фразеологічних зворотів. Він відносив їх до групи фразеологічних єдностей. В наступних роботах («Об основных типах фразеологических единиц в русском языке», 1947; «Русский язык: Грамматическое учение о слове», 1947) прислів'я та приказки не відносяться до складу фразеології.

В турецькій лінгвістичній традиції слова, які у відчизняному мовознавстві називають фразеологізмами, визначаються терміном *deyimler* (вирази, ідіоми). Але цей термін використовують не тільки для позначення ідіом, а й для прислів'їв і окремих образних слів: іменників, прикметників, дієслів.

Так само як і у російському та українському мовознавстві, в тюркології існує шtroке та вузьке розуміння фразеології. Таким чином, на думку філолога-тюрколога проф. С. К. Кенесбаєва, предмет фразеології в широкому його розумінні – це вся сукупність стійких словесних комплексів (прислів'я, приказки, ідіоматичні вирази та неідіоматичні, але стійкі фразеологічні групи слів, так звані парні слова). Їх стійкість або відтворюваність є спільною рисою, яка об'єднує та характеризує всі типи фразеологічних одиниць. Із усієї маси стійких сполук слів проф. С.К.Кенесбаєв виділяє ті, які складають предмет фразеології в його вузькому значенні. Це ідіоматичні та неідіоматичні сполучення, які В.В.Виноградов відносить до фразеологічних сполучень.

Отже, проф. С.К.Кенесбаєв зазначив, що прислів'я та приказки є предметом фразеології в широкому його розумінні. Тому що, прислів'я та приказки не використовуються в переносному значенні, їх компоненти – слова – не можуть втратити свого основного лексичного значення в тій мірі, в якій воно втрачається в ідіомах. Специфіка семантики ідіом, на його думку, полягає в

тому, що вони використовуються в мовленні з цілосним значенням, яке не впливає безпосередньо із вихідних значень їх компонентів. З точки зору С.К.Кенесбаєва різниця семантики прислів'їв, приказок та ідіоматичних сполук неіндиферентна до їх зовнішнього оформлення. На відміну від прислів'їв та приказок, ідіоми характеризуються обмеженим складом компонентів, у той час, як прислів'я та приказки можуть являти собою складні речення [7, с.90-93].

Лемська В.М. у своїй статті «Специфика фразеологизмов русского и турецкого языков: к постановке проблемы» виділяє три групи ідіом турецької мови, з позиції їх структури: дієслівні, номінативні та комунікативні. Вона зазначає, що комунікативні фразеологізми виділяє також А.В.Кунін у своїх роботах, але в його трактуванні до цієї групи одиниць відносяться також прислів'я та приказки, в той час як у тюркології прислів'я не входять до розряду фразеологізмів [4, с.64-65].

Мехет Хенгірмен у своїй книзі «Türkçe dilbilgisi» розглядає прислів'я та приказки як стійкі фразеологічні сполучення. Фразеологізми він поділяє на: 1) стійкі сполуки, які можуть бути утворені з двох та більше слів; 2) дієслівні фразеологізми; 3) фразеологізми, які утворені ізафетними конструкціями; 4) фразеологізми-речення; 5) фразеологізми з римою та ритмом; 6) розмовні фразеологізми; 7) авторські фразеологізми.

Отже, ми бачимо, що питання про відношення прислів'їв та приказок до фразеологічного складу турецької мови неоднозначне.

В.Л.Архангельський у своїй книзі «Устойчивые фразы в современном русском языке» наголошує, що суперечку з приводу того, чи є загальноживані прислів'я та приказки об'єктом фразеології можна вважати вирішеною. На його думку, прислів'я, нарівні з приказками, безумовно, є предметом фразеології; це фразеологізми, але особливого типу – приказкові фразеологізми. Від інших фразеологізмів вони відрізняються структурою – це не словосполучення, які входять до складу речення як його член, а повноцінні речення, прості або складні [1, с.60].

Ф.П.Медведев до структурних типів фразеологічних одиниць також включає прислів'я та приказки. Він дає наступне визначення прислів'ю:

«Прислів'я – стислий і влучний, образний, здебільшого народний вислів, що стосується різноманітних явищ життя. Їх застосовують у мові для розкриття багатьох типових життєвих обставин і ситуацій» [7. с.59].

Структурно – це переважно двочленне речення, як правило зримоване. Здатність зберігати у мові синтаксичну самостійність, те, що вони являють собою закінчені, відтворювані у готовому вигляді речення, які вживаються не тільки у прямому, а й у переносному значенні є однією з характерних ознак прислів'їв. Багатьом прислів'ям властива метафоричність, вони мають алегоричну форму.

Прислів'ям притаманна евфонічна спайка лексичних компонентів. Для них характерні різні фонетичні повтори. Прислів'я, як і взагалом народна поетична мова, визначається виразною ритмічністю і зримованістю. Звукова гармонія та інші художні властивості прислів'їв, як і всіх майже типів ФО посилюють духовне переживання людини, сприяють формуванню її емоційних процесів.

Згідно традиційних поглядів, фразеологічні об'єкти, які належать до різних розрядів, зазвичай мають різну семантичну і граматичну структуру, різне відношення до ситуації і контексту мовлення. Такі фразеологізми ґрунтуються на різних видах залежності між їх членами, вони відрізняються різною сферою стилістичного використання, мають відмінності в емоційно-експресивному забарвленні та різне походження.

Отже, прислів'я є стійкими формами повчального характеру, в яких відображені різні сторони життя та досвід народу. Релігія є невід'ємною частиною мусульманського світу, до якого належать турки. Виходячи з цього ми можемо констатувати, що великий пласт прислів'їв включає в себе релігійний компонент та разного роду вірування народу. Під час написання статі розглянуті прислів'я було поділено на групи, залежно від слова, яке є ядром речення. Розглянемо деякі з них:

1. Велику групу складають прислів'я, які містять у собі слово «Allah». Наприклад: *Allahtan korkmayan korkmali* – Треба боятися того, хто не боїться Бога. *Allah kerimdir, kerim kuyusu derindin* – Аллах створив братів братами, але

гаманці їм створив окремі. – Дружба дружбою, а гроші – порізно. *Allah dokuzda verdiği sekizde olmaz* – Чому бути того не минути. *Allah uçmayan kuşa alçacak dal verir* – Пташці, яка не вміє летати Бог дає саму нижню гілку. *Altı olur, yedi olur, her Allah dediği olur* – Чи шість, чи сім, все буде як сказав Аллах. *Doğru Mevlasından başka kimseden korkmaz* – Правда окрім свого Бога не боїться нікого.

- *Що написано на роду, того не обійдеш і на льоду. Kör kuşun yuvasını Allah uyarar* – Сліпій пташці Аллах гніздечко в'є. – Бог не видасть, свиня не з'їсть.

2. Прислів'я, які містять слова «Cennet» - «Рай» та «Cehennem» - «Ад»: *Cennet de bu dünyada cehennem de* – І рай, і ад на цій землі. *Cenehmete giden yoldaş arar* – Той хто в ад їде, шукає собі попутника. *Delilsiz Cennete bile girilmez* – Без доказів навіть у рай не потрапити.

3. Прислів'я з назвами святих місць, словами «İmam» «Derviş»: *Samî ne kadar büyük olsa, imam yine bildiğini okur* - Якою великою не була би мечеть, все одно імам читає те, що знає. *Samînin tutup uyuken kedinin gözü kör olur* – У кішки, яка з'їла свічки у мечеті, очі осліпнуть. (Про людину, яка на зроблене їй добро відповідає злом). *Deve Kabe'ye gitmekle hacî olmaz* – Верблюд не стане прочанином, навіть якщо дійде до Кааби. *Hacî hacî olmaz gitmekle Mekke'ye, dede dede olmaz gitmekle tekkeye* – Прочанин не стане просвітленим від того, що здійснив паломництво до Мекки, а дервіш не стане святим від того, що оселився у текке. *Abdal tekke'de, hacî Mekke'de gerek* – Місце абдала у текке, а прочанина у Меккі. *İmam evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz* – Не дочекатися їжі з дому імама, яка сліз з ока мерця. *Sabreden derviş muradına ermiş* – Дервіш, який виявляє терпіння, отримає бажане. – Терпіння й труд все перетруть.

4. Прислів'я, які містять слово «Ölüm», «Ecel» - «Смерть» або ім'я Ангела смерті - «Azrail»: *Azrail gelince oğul, uşak sormaz* – Ангел смерті не питає, молодий чи старий. – Смерть та родини не ждуть доброї години. *Doğuran avrat Azrail'i yendi* – Жінка яка народила здолала ангела смерті. *Ölüm ile öç alınmaz* – Смертю не мстять. *Ölümü gören sıtmaya razî olur* – Той, хто дивився в очі смерті, лихоманки не злякається. *Eceli gelen köpek samî duvasına siyer* –

Собака, якому судилося здохнути, мочиться у стіни мечеті. Hasta yatan ölmez, eseli yeten ölür – Помре не той, хто захворів, а той, чий час настав.

5. Прислів'я, які містять слово «Şeytan» - «Чорт»: Acele işe şeytan karışır. – Роботі, яка виконується з поспіхом, чорт заважає. - Хто спішисть, той людей смішисть. Şeytan kişiyi kandırır ama suyu ısıtmaz – Чорт людину обдурить, але води не зігріє. Şeytanla ortak buğday eken samanını alır. – Той, хто сіє з чортом пшеницю отримує соломку. Şeytanın dostluğu darağacına kadar. – Дружба з дияволом вірна дорога на шибеницю.

Висновки. Розглянувши прислів'я, які містять релігійний компонент ми можемо константувати, що прислів'я є стійкими фразами, яким притаманні наступні ознаки: 1) переносне образне значення, яке в певній мірі мотивоване значенням слів, які входять до складу фразеологічної одиниці; 2) експресивні насиченість; 3) неможливість заміни синонімом жодного з компонентів; 4) можливість семантичної заміни лише всієї фразеологічної одиниці словом або виразом із подібним значенням. Таким чином, аналіз семантичних та формальних особливостей стійких фраз цього розряду показує, що багато прислів'їв та приказок можна підвести під категорію фразеологічних єдностей.

Однією з найскладніших проблем художнього перекладу, безперечно, є відтворення фразеологічних засобів оригіналу через їх образність та експресію. Перед перекладачем стоїть проблема вибору найточнішого еквівалента, визначення ефективності перекладу тієї чи іншої фразеологічної одиниці. Існує надзвичайно багато факторів, як мовних, так і ентимовних, наприклад: рівень культурного розвитку носіїв мови, географія і побутові умови їхнього життя, їхня матеріальна культура, які ускладнюють проблему відтворення семантико-стилістичних функцій фразеологічних одиниць при перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский В.Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии / В.Л.Архангельский. – Ростов Н/Д, Изд-во Рост. Ун-та, 1964. – 315с.

2. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография. Избранные труды. / Виноградов В.В. – М.: Наука, 1977. – 312с.
3. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В.В. Виноградов. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 118-139.
4. Лемская В.М. Специфика фразеологизмов русского и турецкого языков: к постановке проблемы /Лемская В.М. // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы: Международная научная конференция, посвященная 200-летию Казанского университета (Казань, 4-6 октября 2004 г.): Труды и материалы: / Под общ. ред. К.Г.Галиуллина – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2004.– С.64-65.
5. Лингвистический энциклопедический словарь. / [Гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685с. – С.559-560
6. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо / Ф.П.Медведєв – Х.: Вища школа,1978. – 231с.
7. Чернов М.Ф. Изучение тюркской фразеологии в работах советских тюркологов / М.Ф.Чернов // Советская тюркология. – 1978. – №1. – С. 85-95.
8. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию / Н.М. Шанский – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1968. – 310с.